

UCHWAŁA Nr XXX.325.2017
RADY MIEJSKIEJ W SUPRAŚLU

z dnia 16 lutego 2017 r.

w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gminy Supraśl

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 446, poz. 1579) w związku z art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015r. poz. 1777, poz. 1020, poz. 1250) - Rada Miejska w Supraślu uchwała, co następuje:

§ 1. 1. Wyznacza się obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji Gminy Supraśl w granicach określonych w załączniku nr 1 do niniejszej uchwały.

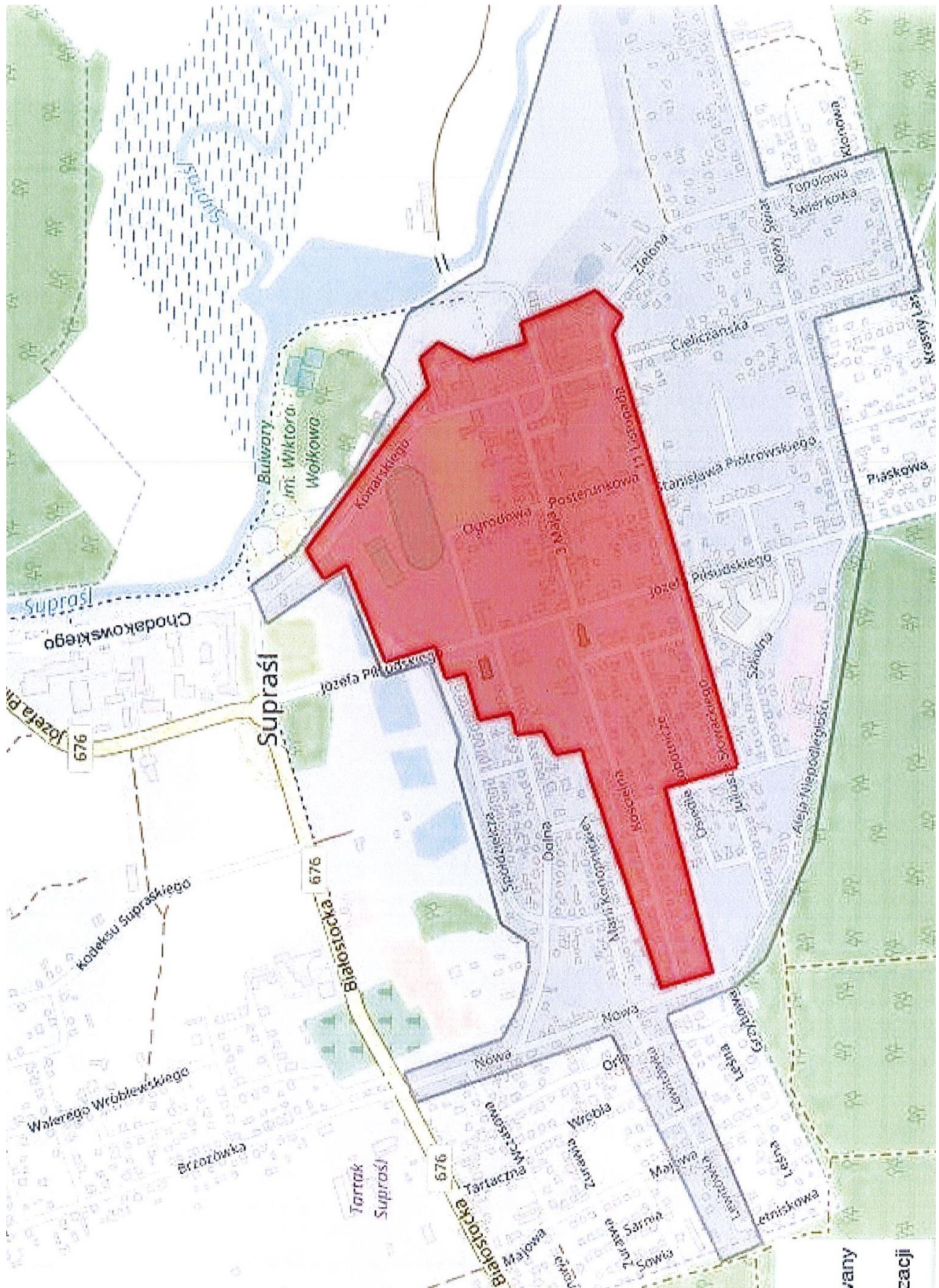
2. Potwierdzenie spełnienia przez obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji przesłanek ich wyznaczenia wskazanych w art. 9 i 10 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji określa „Diagnoza na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gminy Supraśl”, stanowiąca załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Supraśla.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodnicząca Rady
mgr Monika Suszczyńska

**Załącznik nr 1
do uchwały Nr XXX.325.2017
Rady Miejskiej w Supraślu
z dnia 16 lutego 2017 r.**

Diagnoza na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gminy Supraśl

Opracowanie: Tomas Consulting S.A.

2016 r.

Opracowanie powstało przy efektywnej współpracy wszystkich stron dialogu społecznego, tak istotnego dla procesu przyszłej rewitalizacji Gminy Supraśl. *Diagnoza* stanowi ważny przyczynek do powstania Programu Rewitalizacji Gminy Supraśl. Nastawiona jest na partycypację społeczną oraz udział wszystkich grup interesariuszy procesu rewitalizacji.

Dlatego też autorzy opracowania pragną podziękować za dotychczasowe zaangażowanie Urzędu Miejskiego, ze szczególnym uwzględnieniem pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz placówek edukacyjnych, przedsiębiorcom, sołtyskom i sołtysom, przedstawicielom służb publicznych oraz aktywny udział wszystkich respondentów w badaniach ankietowych.

Wkład pracy oraz okazana pomoc umożliwiła opracowanie *Diagnozy na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gminy Supraśl*.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	3
2. METODOLOGIA.....	3
CHARAKTERYSTYKA EKONOMICZNA GMINY SUPRAŚL	7
3. Obszar zdegradowany Gminy Supraśl.....	11
3.1. Obszar zdegradowany – miasto.....	18
3.2. Obszar zdegradowany – obszar wiejski	23
1. Obszar rewitalizacji Gminy Supraśl	25
1.1. Obszar rewitalizacji – miasto Supraśl	26
1.2. Obszar rewitalizacji – obszar wiejski	27
2. Diagnoza obszaru rewitalizacji	29
2.1. Podobszar I: Supraśl II.....	29
2.2. Podobszar II: Sobolewo	31
3. Planowane kierunki działań rewitalizacyjnych	32

1. Wprowadzenie

Gmina Supraśl przystąpiła do opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Supraśl na lata 2016-2022. Dokument będzie odgrywał znaczącą rolę w nowym okresie programowania Unii Europejskiej. Gminny Program Rewitalizacji pozwoli wyznaczyć obszary problemowe na terenie Gminy oraz wytyczyć kierunki działań rewitalizacyjnych.

Rewitalizacja jest ważnym procesem związanym z przedsięwzięciami prowadzonymi w kierunku gminy inteligentnie budującej swoją tożsamość i wartość, a w aspekcie finansowania nowoczesnego rozumienia potrzeb przygotowania fundamentu dla pozyskania środków na jego rozwój. Stwarza szerokie spektrum możliwości angażowania środków zewnętrznych na realizację celów rewitalizacji. **Obszar rewitalizacji łącznie nie obejmuje więcej niż 20% powierzchni gminy i dotyczy liczby ludności nie większej niż 30% jej mieszkańców¹.**

Zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku oraz „Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020”² rewitalizacja stanowi ważny element procesu wyprowadzania obszarów zdegradowanych z kryzysu. Proces powinien być kompleksowy, czyli oddziałujący na obszary zdegradowane poprzez zintegrowane działania na rzecz społeczności lokalnej.

Opracowanie przedmiotowej analizy oparte zostało na zaleceniach zawartych w przywołanych powyżej dokumentach. Zgodnie z wytycznymi diagnoza powinna się opierać na mierzalnych wskaźnikach opisujących w pierwszej kolejności zjawiska i problemy społeczne na danym terenie.

2. METODOLOGIA

Na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego określono potencjalne wskaźniki zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października oraz Wytycznych Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju. Dla wydzielonych obszarów posłużono się pozyskanymi danymi statystycznymi, dostępnymi w Urzędzie Miejskim w Supraślu oraz danymi udostępnionymi przez instytucje zewnętrzne, m.in. Powiatowy Urząd Pracy, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Supraślu, zespoły szkół w Supraślu i Sobolewie.

Dane zostały przeanalizowane pod kątem budowy listy porównywalnych wskaźników odnoszących wartość danej zmiennej do określonych obszarów. Wskaźniki zostały zweryfikowane w następujących wymiarach:

1. Poprawność metodologiczna – wskaźnik powinien opisywać dany problem w sposób jasny i przejrzysty, podlegający łatwej weryfikacji, powinien różnicować obszary w Gminie.
2. Poprawność przestrzenna – wskaźnik powinien być odniesiony do jednostki mniejszej niż Gmina, czyli do poszczególnych obszarów na terenie Gminy.

Poprzez tak dokonaną analizę wskazano listę wskaźników, które zostały wykorzystane dla wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Obszar zdegradowany w gminie, to ten obszar, na którym zidentyfikowano występowanie stanu kryzysowego, rozumianego jako koncentracja negatywnych zjawisk w sferze:

1. **społecznej**
oraz dodatkowo:
2. **gospodarczej,**

¹ Za: USTAWA z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz. U. 2015 poz. 1777., Art. 10, p. 2.

² Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, Minister Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa, 3 lipca 2015 r., MliR/H 2014-2020/20(01)/07/2015.

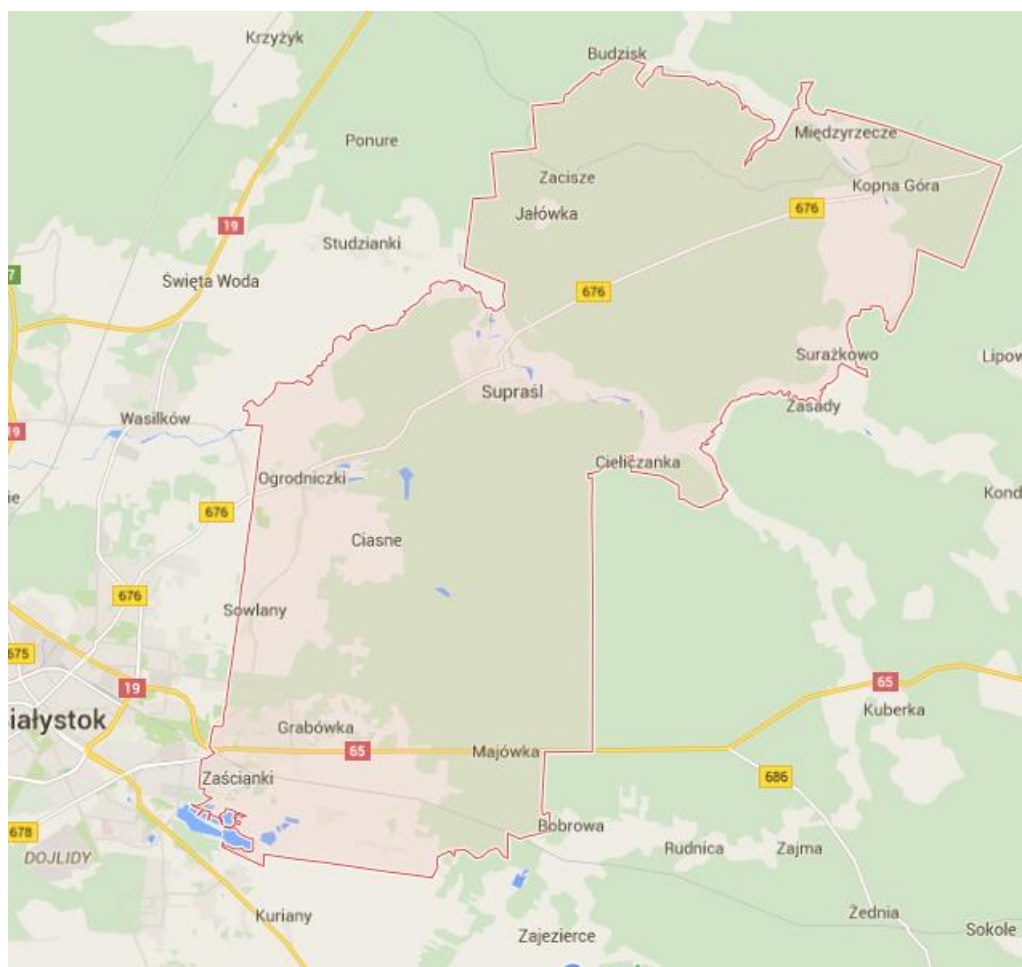
- 3. przestrzenno-funkcjonalnej,**
- 4. technicznej,**
- 5. środowiskowej.**

Elementem dodatkowym w procesie pozyskiwania informacji, zarówno na potrzeby diagnozy, jak też Gminnego Programu Rewitalizacji, była ankieta oraz konsultacje. Badanie miało za zadanie poznanie opinii respondentów na temat obszarów Gminy Supraśl, które wymagają podjęcia działań rewitalizacyjnych.

CHARAKTERYSTYKA GMINY SUPRAŚL

Gmina Supraśl, objęta niniejszą diagnozą, to gmina miejsko-wiejska, do której należy 41 miejscowości i wsi, funkcjonujących w formie 16 sołectw. Powierzchnia gminy Supraśl zajmuje obszar 188,56 km² i jest zamieszkiwana przez 14 492 mieszkańców (dane na dzień 03.10.2016).

Gmina Supraśl

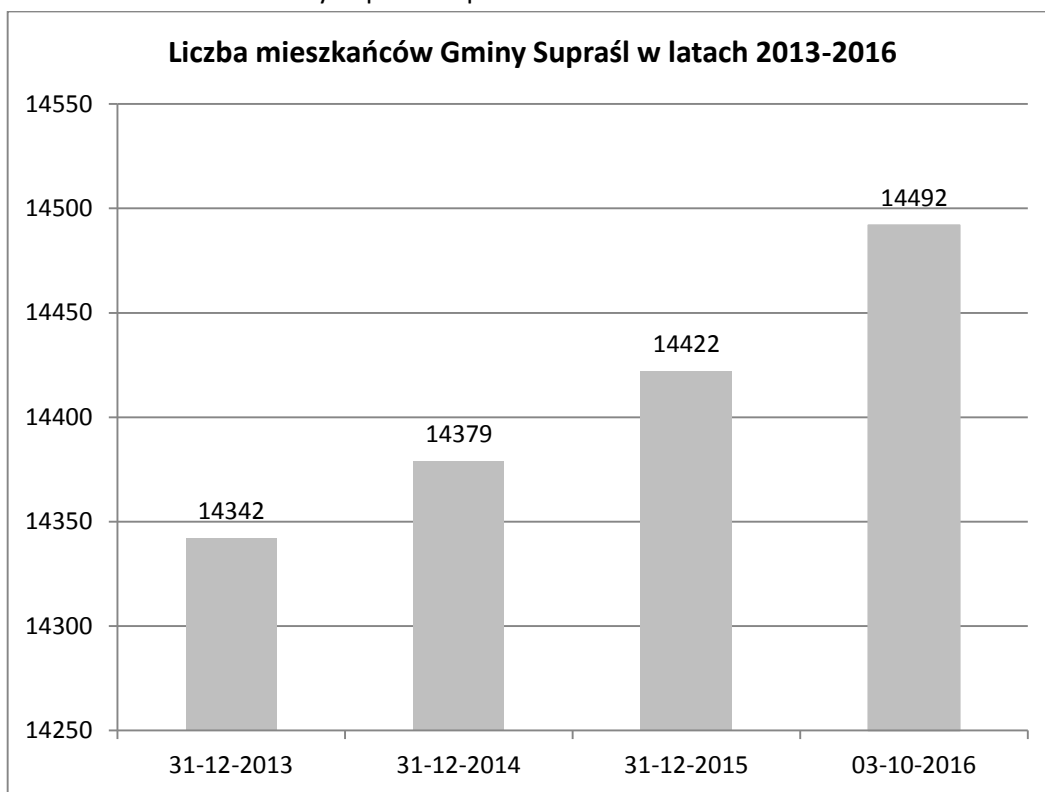
Źródło: Google maps

Miejsko-wiejska gmina Supraśl położona jest w środkowej części województwa podlaskiego w powiecie białostockim. Od północy graniczy z gminami: Wasilków, Czarna Białostocka i Sokółka, od zachodu z miastem Białystok, od wschodu z gminami Szudziałowo i Gródek, a od południa z gminą Zabłudów. Gmina odnotowuje dodatni przyrost naturalny, który w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosi 1,6 (dane GUS za rok 2014). Struktura rozmieszczenia ludności utrzymuje się na zbieżnym poziomie procentowym w stosunku do danych wykazanych w dotychczas obowiązującej strategii. Największa liczba ludności koncentruje się w :

1. mieście Supraśl (32,81% ogółu mieszkańców gminy),
2. sołectwach: Grabówka, Sobolewo i Zaścianki (49,58%, w sumie prawie połowa ogółu mieszkańców gminy).

Liczba mieszkańców ogółem w gminie rośnie, co pokazuje poniższy wykres. Miejscowością o najwyższej dynamice przyrostu ludności, ze względu na bezpośrednie skomunikowanie z miastem Białystok i zabudowę jednorodzinna, jest Grabówka. Wysoki przyrost ludności charakteryzuje również pozostałe miejscowości Gminy Supraśl sąsiadujące z aglomeracją białostocką: Zaścianki, Sowlany i Sobolewo. Poniżej ukazano przyrost liczby mieszkańców gminy Supraśl na przestrzeni lat 2013 do października 2016 roku (+ 1,04 %).

Liczba mieszkańców Gminy Supraśl na przestrzeni lat 2013-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Supraślu

Siedzibą władz samorządowych jest miasto Supraśl. Urząd Miejski posiada filię w Zaściankach. Na terenie gminy Supraśl funkcjonują:

- 3 szkoły podstawowe (zlokalizowane w Supraślu, Sobolewie i Ogrodniczkach),
- 2 szkoły gimnazjalne (w Supraślu i Sobolewie),
- 1 szkoła średnia (w Supraślu – Liceum Plastyczne im. Artura Grottgera).

Gmina posiada łącznie 6 przedszkoli, z czego 3 to przedszkola niepubliczne, natomiast 3 pozostałe są placówkami publicznymi, dla których organem zarządzającym jest gmina. Przedszkola lub oddziały przedszkolne znajdują się w miejscowościach: Supraśl, Ogrodniczki, Zaścianki, Sobolewo i Grabówka. W Gminie Supraśl nie ma żadnego żłobka.

POTENCJAŁ ENDOGENICZNY SUPRAŚLA:

Supraśl jest gminą atrakcyjną turystycznie. Posiada status uzdrowiska od 2001 roku. Środowisko całej gminy jest unikatowe w skali kraju, znajdują się tu torfowiska, roślinność bagienna, rzadko spotykane okazy fauny i flory. Wypoczynek oferują głównie hotele oraz gospodarstwa agroturystyczne, w tym tematyczne – a także ekoturystyczne.

Supraśl wyróżnia się wielokulturowością. Jest to związane z bogatą historią terenów, które przez lata zamieszkiwane były przez różne grupy etniczne, wyznaniowe i narodowościowe. Lokalna społeczność jest mocno zróżnicowana – w strukturze dominują katolicy, jednak liczną mniejszość stanowią wyznawcy prawosławia. Wielokulturowość tego terenu przyciąga turystów, ponieważ mogą tu nadal skorzystać z nieskażonej natury, poczuć klimat uzdrowiska, zapoznać się m.in. z tradycyjną kuchnią tatarską. Supraśl rozwija się jako miasto o walorach turystyczno-uzdrowiskowych. Mieszczą się tu instytucje kultury Województwa Podlaskiego, takie jak Muzeum Ikon oraz Teatr „Wierszalin”. Miasto Supraśl jest rozpoznawalne w skali kraju, głównie dzięki obiektom architektonicznym i zabytkowym, do których głównie należą:

- Prawosławny Klasztor Męski Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Supraślu - kompleks budynków pobazylińskich wraz z Pałacem Achimandrytów (Opatów).
- Układ urbanistyczny Supraśla z zachowanym rozplanowaniem miasta z lat 30 - tych XIX wieku, w tym ulica 3-Maja o charakterystycznej pejzażowej zabudowie, stwarzającej potencjał rozwijania funkcji deptaka turystycznego powiązanego z Rynkiem Kościuszki.
- Stara poczta – z połowy XVIII w., budynek dawnego mieszkania ogrodnika klasztornego.
- Domy Tkaczy z połowy XIX wieku.
- Kościół katolicki pw. Św. Trójcy przy ul. Piłsudskiego, zbudowany w latach 1861 – 1863. W wyposażeniu kościoła znajdują się zabytkowe, 5-głosowe, mechaniczne organy piszczałkowe zbudowane w 1885 roku przez organmistrza Floriana Ostromęckiego z Grodna.
- Kościół katolicki pw. NMP Królowej Polski - dawny zbór ewangelicko – augsburski, wybudowany w 1855 r. w stylu eklektycznym.
- Pałac Buchholtzów – zbudowany w latach 1892 – 1903 za czasów rozkwitu przemysłowego Supraśla. Obecnie mieści się tu siedziba Liceum Plastycznego.
- Kaplica rodziny Buchholtzów na cmentarzu poewangelickim z 1904 roku oraz kaplica grobowa rodziny Zachertów z 1885 roku,
- Manuskrypt – KODEKS SUPRASKI – rękopis napisany w XI wieku na Bałkanach i od XVI wieku przechowywany w supraskiej bibliotece, odnaleziony w Supraślu w XIX wieku przez profesora Michała Bobrowskiego. Obecnie manuskrypt przechowywany jest w częściach w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej w Petersburgu (16 kart), Bibliotece Uniwersyteckiej w Lublaniu (118 kart) i w Warszawie (151 kart), w zbiorach Biblioteki Ordynacji Zamojskiej. W 2007 roku zabytek wpisano na prestiżową listę „Pamięci świata” UNESCO, rejestrującą najbardziej wartościowe obiekty światowego dziedzictwa.
- Supraski System Wodny - jeden z dziesięciu najbardziej wartościowych zabytków hydrotechnicznych w Polsce.
- Mauzoleum w Kopnej Górze na skraju Puszczy Knyszyńskiej - cmentarz wojenny powstańców listopadowych, zlokalizowany w miejscowości Sokołda.

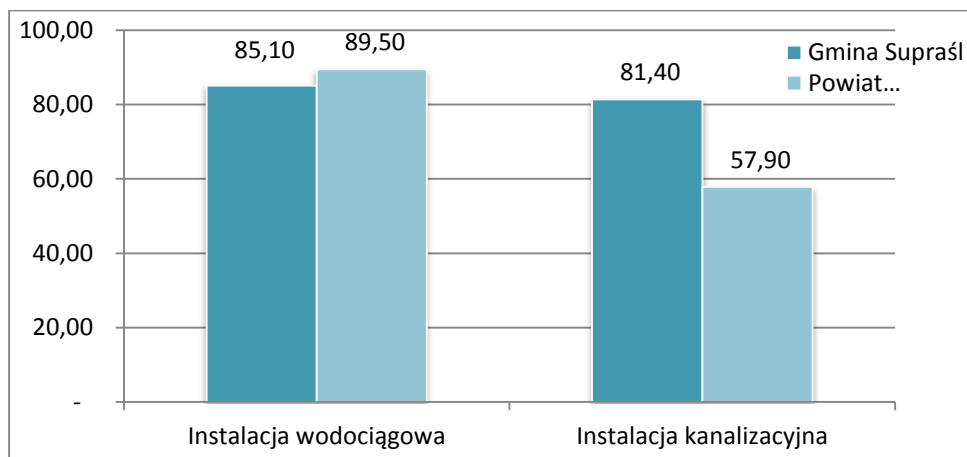
CHARAKTERYSTYKA EKONOMICZNA GMINY SUPRAŚL

Poziom bezrobocia w Gminie Supraśl wyniósł 14,7% w roku 2015. Struktura bezrobocia według płci: mężczyźni to 416 osób, kobiety - 260 osób.³ W dalszej części *Diagnozy* dane dotyczące bezrobocia i jego struktury zostały ukazane w udziale procentowym.

³ Dane Głównego Urzędu Statystycznego

Gmina notuje wysoki w stosunku do średnich dla województwa wskaźnik zabezpieczenia mieszkaniowego, ale też wiele gospodarstw korzysta z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Jednak w przypadku kanalizacji wodociągowej w powiecie białostockim więcej mieszkańców korzysta z sieci wodociągowej niż w Gminie Supraśl.

Ludność w % ogółu ludności korzystająca z instalacji wodociągowej i kanalizacyjnej w Gminie Supraśl i w powiecie białostockim w 2014 roku

Źródło: Dane GUS

Zgodnie z danymi udostępnionymi w Bazie Danych Regionalnych Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl), na koniec 2014 roku na obszarze Gminy Supraśl zarejestrowanych było 1268 firm prowadzonych przez osoby fizyczne. Według danych w bazie CEIDG w miesiącu październiku 2016 roku znalazło się 1105 firm prowadzonych przez osoby fizyczne, natomiast po uwzględnieniu firm wykreślonych z ewidencji (szczególnie w roku 2012) otrzymujemy wartość 1566. Wyraźnie widać tendencję spadkową. W roku 2014 na 10 tysięcy ludności w Gminie Supraśl przypadały 934 osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą⁴ (przy wartości dla powiatu białostockiego równej 679), obecnie na 10 tys. mieszkańców przypadają 762 firmy prowadzone przez osoby fizyczne.

Stopień przedsiębiorczości w Gminie Supraśl

PODMIOTY SYSTEMU REGON										
ROK	Miasto Supraśl					Gmina Supraśl				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
sektor publiczny	21	21	28	22	18	10				28
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	298	309	325	335	428	776	832	900	956	1268
dynamika przyrostu jednoosobowych działalności										

⁴ Dane GUS.

gospodarczych	12,42%					23,20%				
sektor prywatny - spółki handlowe	16	19	20	22	25	61	60	70	76	112
sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	3	4	5	5	5	5	6	8	9	13
sektor prywatny - spółdzielnie	0					2				

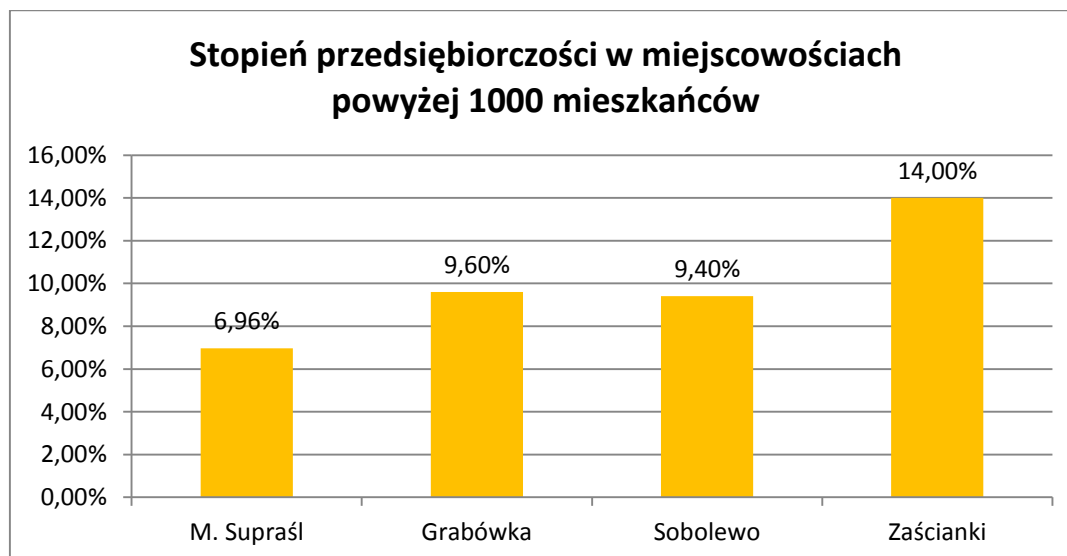
Źródło danych: GUS

Na przestrzeni ostatnich 3 lat znacznie większą dynamikę wzrostu działalności gospodarczych wykazują obszary bezpośrednio przylegające do miasta Białystok, czyli Zaścianki, Grabówka i Sobolewo. Relatywnie niski jest wskaźnik przedsiębiorczości mieszkańców w działach klasyfikacji PKD, takich jak:

- 79 - obsługa ruchu turystycznego,
- 93 - działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna,
- 85.1 - ochrona zdrowia.

Ten fakt może świadczyć o niewykorzystaniu potencjału turystycznego Gminy Supraśl do rozwoju przedsiębiorczości.

Wykres 1. Stopień przedsiębiorczości w miejscowościach powyżej 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie CEIDG oraz KRS

Relatywnie niewielka jest liczba osób pracujących na obszarze Gminy Supraśl, według miejsc pracy na terenie gminy, w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym. Jest to zjawisko charakterystyczne przy bliskości dużego miasta, co świadczy o rozwijającej się funkcji tzw. sypialnianej Gminy Supraśl, dla której Białystok jest głównym źródłem zatrudnienia mieszkańców.

PROBLEMY GMINY SUPRAŚL:

Liczba bezrobotnych w Gminie Supraśl zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Białymstoku według stanu na miesiąc październik 2016 roku wyniosła 588 osób, co stanowi ponad 4% mieszkańców Gminy Supraśl. Poniżej przedstawiono szczegółowe dane dotyczące bezrobocia w Gminie Supraśl.

% bezrobotnych ogółem wśród mieszkańców	% bezrobotnych kobiet	% bezrobotnych mężczyzn	% bezrobotnych do 30 roku życia	% bezrobotnych po 50 roku życia	% długotrwale bezrobotnych
4,06	1,79	2,26	1,05	2,56	2,52

Charakterystyka struktury bezrobocia:

- Wysoki wskaźnik długotrwałego bezrobocia wśród osób, które posiadają kwalifikacje i doświadczenie zawodowe.
- Znaczny udział osób nie posiadających żadnych kwalifikacji zawodowych w ogólnej liczbie bezrobotnych,
- Podstawowe wskaźniki struktury bezrobocia potwierdzają, że grupami wymagającymi interwencji i stosowania nowoczesnych instrumentów reintegracji zawodowej są: osoby w wieku 50+, osoby długotrwale bezrobotne, osoby nie posiadające kwalifikacji zawodowych.

W ramach obserwacji, analizy dokumentów strategicznych Gminy oraz ankiet zarysowano główne obszary interwencji w Gminie Supraśl:

1. Potrzeba utworzenia scentralizowanej informacji turystycznej, wspólnej bazy ofertowej, systemu internetowego zamawiania noclegów.
2. Mieszkańcy większości miejscowości postulują o budowę/ remonty nowych boisk sportowych, hal, siłowni zewnętrznych, placów zabaw. Niedoinwestowanie w infrastrukturę szkolną wykazują mieszkańcy Ogrodniczek. Zgłaszane obszary rozwojowe to również: budowa przedszkola, budowa schroniska dla zwierząt, remont świetlicy, realizacja projektu wykorzystania energii słonecznej.
3. Potrzebę rozwoju infrastruktury turystycznej wskazali mieszkańcy Sowlan, Ogrodniczek, Karakul i Supraśla.
4. Zły stan techniczny stadionu miejskiego w Supraślu, nie w pełni zabezpieczone potrzeby mieszkańców w zakresie infrastruktury sportowej i rekreacyjnej na wsi.
5. Konieczność doinwestowania w infrastrukturę wodociągowo – kanalizacyjną.
6. Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczno – rekreacyjna.
7. Brak markowych produktów turystycznych, gotowych do sprzedaży w formie pakietów.
8. Brak ukierunkowania oferty turystyczno – uzdrowiskowej.
9. Brak zintegrowanego systemu promocji, wzajemnej sprzedaży i dystrybucji ofert turystycznych na zewnątrz.
10. Brak spójnego znakowania zabytków, atrakcji turystycznych, obiektów cennych.
11. Utrzymujący się poziom bezrobocia i wysoki odsetek mieszkańców wymagających pomocy społecznej.
12. Brak oferty spędzania czasu wolnego dla seniorów.
13. Słabo wykształcona aktywność społeczna.

W wyniku rozmów z pracownikami MOPS oraz ankiet zarysował się obszar problemowy, związany z biernym przywiązaniem do pomocy społecznej, głównie wynikający z bezrobocia i bezradności.

Liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną:

W roku 2014 świadczenia zostały przyznane w sumie 389 rodzinom, natomiast w roku 2015 – 380 rodzinom (na podstawie sprawozdań MPiPS-03). Problem alkoholizmu dotyczył odpowiednio 37 rodzin w roku 2014 oraz 34 rodziny w roku 2015 roku. Ubóstwo dotyczyło w roku 2014 roku 138 rodzin, natomiast w roku 2015 – 129 rodzin.

REKOMENDACJE:

Gmina Supraśl posiada w swoich zasobach lokale komunalne oraz tereny przeznaczone w planie zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę mieszkaniową. Położenie i bliskie sąsiedztwo aglomeracji białostockiej ma duży wpływ na rozwój budownictwa jednorodzinnego. Dowodem na to są miejscowości Grabówka i Zaścianki, które zwykło się nazywać „sypialnią Białegostoku”, co wpływa znacząco na wskaźniki demograficzne. Rozwój szeroko pojętej polityki mieszkaniowej na obszarze całej Gminy przyniesie wymierne efekty demograficzne, jak też będzie miał wpływ na rozwój przedsiębiorczości.

Na podstawie wypowiedzi respondentów oraz dokumentów strategicznych Gminy Supraśl zidentyfikowano kluczowe zadania obszaru rozwoju aktywności przedsiębiorczej mieszkańców Gminy Supraśl:

- Kreowanie stref inwestycyjnych.
- Rozwój infrastruktury obsługi ruchu tranzytowego wzdłuż trasy do Bobrownik.
- Rozwój indywidualnego budownictwa mieszkaniowego na terenach przyległych do granic Białegostoku, małej przedsiębiorczości obsługowej.
- Szeroka oferta szkoleniowa w obszarze przedsiębiorczości.
- Zapewnienie obsługi terytorialnej przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe dla osób prowadzących działalność gospodarczą i spółek.
- Uzbrojenie terenów inwestycyjnych.
- Inicjowanie i wzmacnianie powiązań kooperacyjnych między przedsiębiorcami.
- Stworzenie strefy ekonomicznej w pobliżu wsi Ogrodniczki i Karakule.

Do priorytetowych zadań, dostosowujących system edukacji do potrzeb rynku, dynamiki w obszarze rozwoju nowych technologii, zmiany systemu wartości, przy jednoczesnej potrzebie kreowania tożsamości jednostki i dostosowywania oferty edukacyjnej do indywidualnych predyspozycji uczniów należą:

- Utrzymanie efektywnej siatki placówek oświatowych.
- Wykorzystanie technologii teleinformatycznych w procesach kształcenia młodzieży.
- Organizacja szerokiej oferty zajęć pozalekcyjnych, służących wyrównywaniu szans edukacyjnych, a także pogłębianiu wiedzy i rozwojowi indywidualnych zainteresowań uczniów.
- Wdrożenie skutecznych mechanizmów kształcenia na odległość, oferty kształcenia się przez całe życie.
- Bieżące analizowanie dostępnej oferty edukacyjnej (włącznie z ofertą miasta Białystok) i jej spójności z potrzebami rynku pracy, w tym kształcenie kadr obsługi ruchu turystycznego i funkcji uzdrowiskowej Gminy.
- Budowa kompleksu sportowego wraz z zapleczem sportowym na obiekcie Supraślanki.

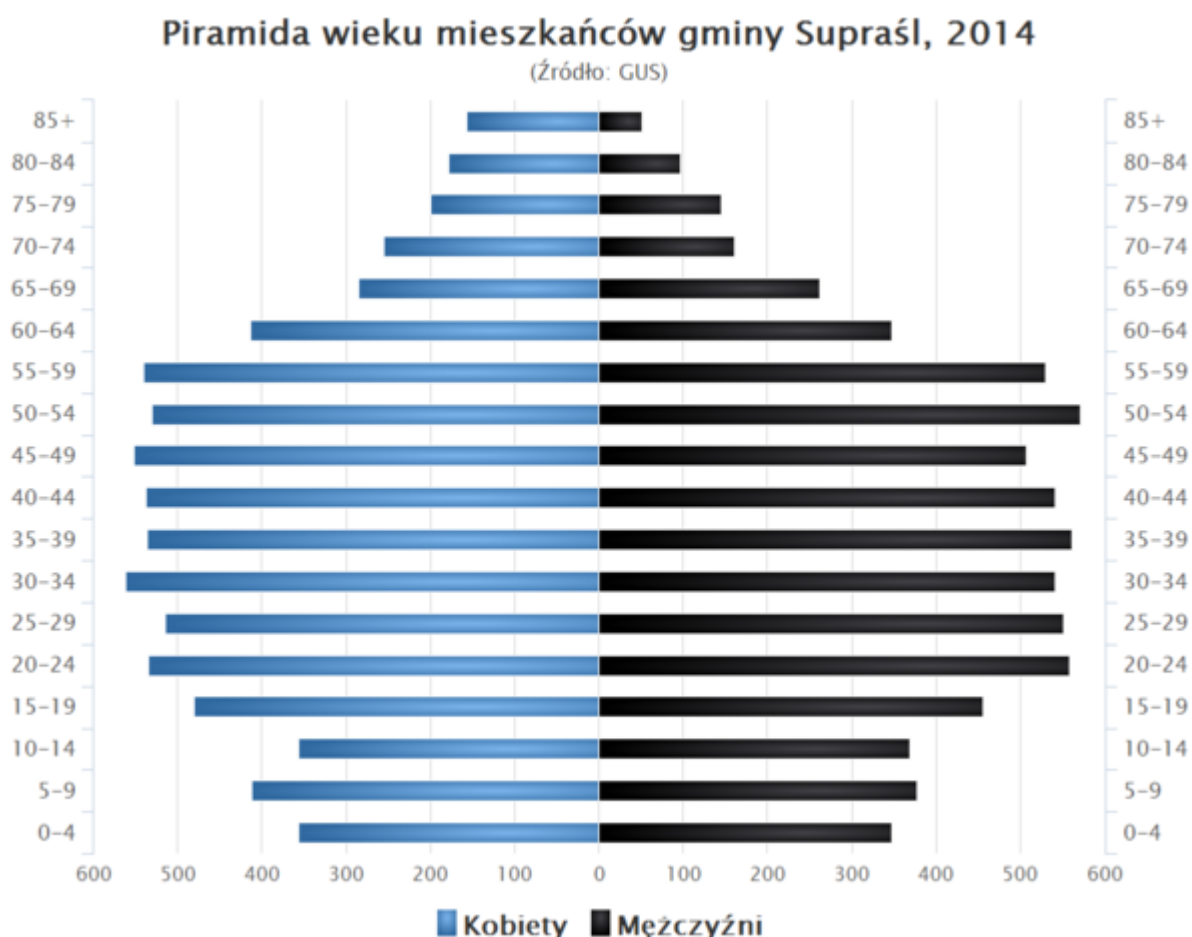
3. Obszar zdegradowany Gminy Supraśl

Gmina Supraśl na podstawie obserwacji, ankiet i dotychczasowych dokumentów strategicznych wyznaczyła obszar rewitalizacji. Obszar zdegradowany w Gminie Supraśl został wytyczony zgodnie z *Zasadami programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych*, oddzielnie dla miasta Supraśl i części wiejskiej Gminy.

Obszar zdegradowany obejmuje określone miejsca w przestrzeni miasta Supraśl oraz obszaru Gminy Supraśl, które charakteryzują się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk w sferze społecznej oraz w strefie gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej. Na tych obszarach z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację. Obszar zdegradowany można podzielić na podobszary, również takie, które nie graniczą ze sobą.

Liczba ludności w Gminie Supraśl wzrasta, natomiast miasto Supraśl wykazuje tendencję depopulacyjną, związaną z niskim przyrostem naturalnym oraz dużym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym. Poniżej dla zobrazowania tej sytuacji demograficznej zaprezentowano piramidę wieku Gminy Supraśl. Wśród ekonomicznych grup wieku większość stanowią osoby w wieku produkcyjnym, jednak liczna jest grupa osób w wieku poprodukcyjnym. Respondenci w badaniu ankietowym wskazywali problem, którym jest starzenie się lokalnej społeczności. Wynika on głównie z niskiego przyrostu naturalnego, głównie w małych wsiach oraz w mieście Supraśl, co jest zgodne z danymi statystycznymi.

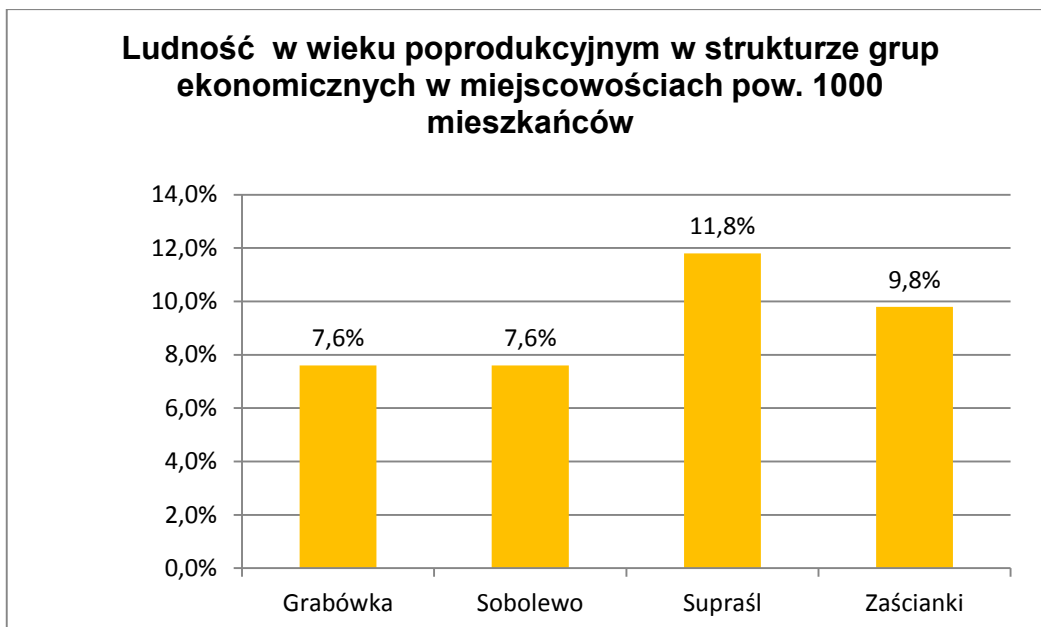
Wykres 2. Piramida wieku mieszkańców Gminy Supraśl w roku 2014 – źródło: GUS.

Ponadto wyludniają się małe wsie na obszarze Gminy, co również jest zjawiskiem typowym dla Polski od wielu już lat. Dla porównania zestawiono Miasto Supraśl z miejscowościami w Gminie liczącymi

powyżej tysiąca mieszkańców. Ukazano ludność w poprodukcyjnej grupie ekonomicznej jako procent w ogólnej strukturze społeczności danej miejscowości.

Wykres 2. Ludność w wieku poprodukcyjnym w strukturze grup ekonomicznych w miejscowościach pow. 1000 mieszkańców

Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Supraślu

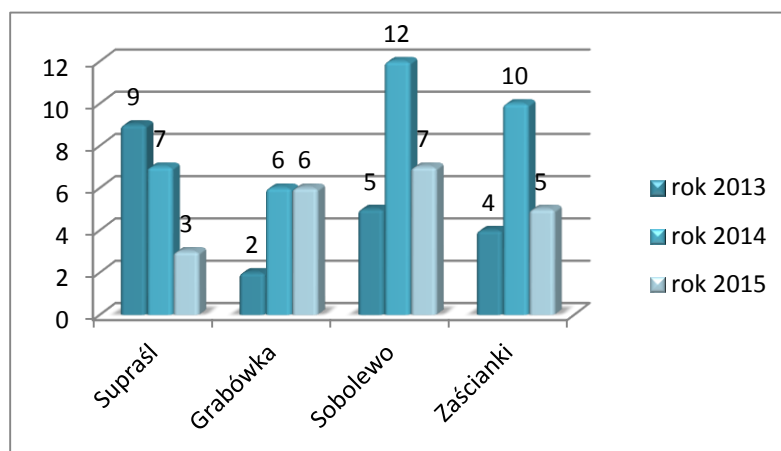
Współczynnik dynamiki demograficznej, czyli stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów wynosi 0,94 i jest porównywalny do średniej dla województwa oraz nieznacznie mniejszy od współczynnika dynamiki demograficznej dla całego kraju. Natomiast w całej gminie, szczególnie w Zaściankach, Grabówce oraz w Sobolewie przyrost naturalny jest wysoki, głównie ze względu na szybki rozwój osiedli domów jednorodzinnych. Wskaźnik G (wskaźnik dochodów podatkowych) w 2015 roku wyniósł dla gminy 1 573,59 PLN, a jego wysoka pozycja wynika przede wszystkim z dynamiki firm skupionych w Grabówce i Zaściankach. Przewidywany jest spadek liczby młodzieży uczącej się na wszystkich szczeblach edukacji oraz naturalna dla polskich gmin miejsko-wiejskich emigracja za pracę. Dotyczy to szczególnie Miasta Supraśl.

Ze względu na występujące w ankietach wskazania problemów społecznych oraz zauważalnego ubóstwa, wzięto pod uwagę dane i obserwacje pracowników MOPS oraz zestawiono dla porównania dane z Policji. W ten sposób uzyskano informacje o obszarach problemowych, na których dochodzi do kumulacji negatywnych zjawisk. Miejsca szczególnie niebezpieczne na terenie Gminy Supraśl:

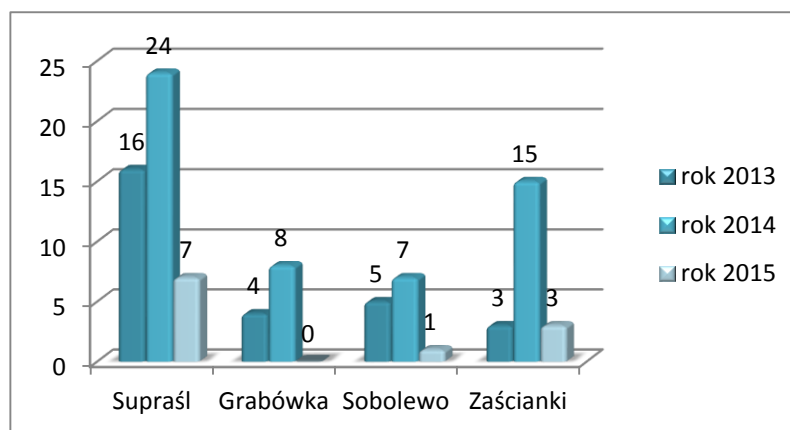
- Droga nr 676 (w pierwszym półroczu 2016 roku doszło na niej do 6 wypadków drogowych),
- Miejscowości posiadające dużą ilość obiektów użyteczności publicznej oraz stanowiące duże skupiska ludzkie, tj. miasto Supraśl oraz Sobolewo.

Statystyki wyraźnie pokazują nakładające się na siebie problemy społeczne, związane z obszarami problemowymi. Należą do nich kradzieże z włamaniem, kradzieże mienia oraz nietrzeźwi kierujący, szczególnie w Sobolewie i Supraślu.

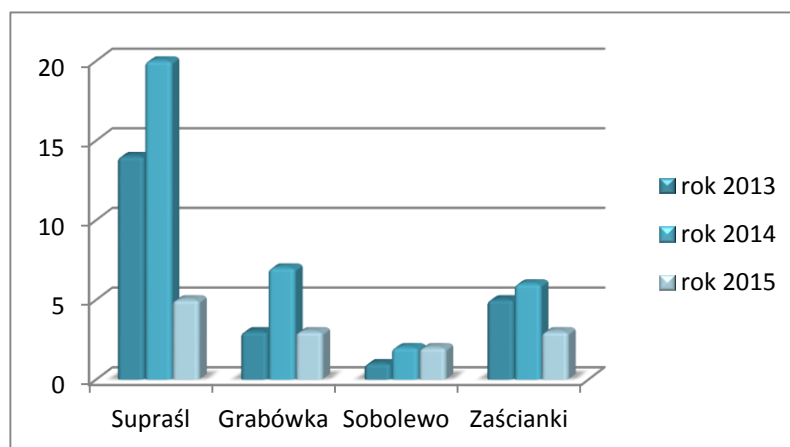
Wykres 4. Kradzieże z włamaniem

Wykres 5. Kradzieże mienia

Wykres 6. Nietrzeźwy kierujący

W oparciu o wyniki ankiet, w których zarysowały się problemy społeczne, została dokonana analiza wskaźnikowa poszczególnych podobszarów i jednostek w Gminie Supraśl. Została ona przeprowadzona w oparciu o kryteria wskazane w *Zasadach programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych* oraz kryteria

własne wyznaczone na potrzeby zdiagnozowania występujących na tym obszarze problemów. Analizę oparto na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Supraślu, informacji MOPS, Powiatowego Urzędu Pracy oraz ankiet pracowników instytucji i organizacji działających na terenie Supraśla.

Problemy społeczne występują wśród mieszkańców głównie w obszarze demograficznym i ekonomicznym. W głównej mierze są to:

- Nierównomierny przyrost naturalny.
- Starzenie się społeczności.
- Migracja młodzieży do wielkich miast.
- Bezrobocie skutkujące biernym korzystaniem z pomocy społecznej i przestępczością.
- Przywiązanie do pomocy społecznej.

Brak zamożności mieszkańców występuje na określonych obszarach Gminy Supraśl. W ostatnich latach obserwuje się wyludnienie wsi, co jest odbiciem trendów ogólnopolskich i stanowi jeden z głównych problemów Gminy Supraśl. Mieszkańcy Gminy Supraśl mają utrudniony dostęp do placówek pomocowych dla osób i rodzin borykających się z trudnymi sytuacjami kryzysowymi, życiowymi. Wynika to przede wszystkim z położenia geograficznego poszczególnych miejscowości, które należą do Gminy Supraśl, ale nie są z siedzibą władz miejskich wystarczająco skomunikowane. Dotyczy to zwłaszcza miejscowości położonych blisko Białegostoku, który stanowi dla mieszkańców główny ośrodek wzrostu, czyli Zaścianek, Grabówki, Sowlan i Sobolewa.

Deficyty, które dostrzegają mieszkańcy to:

- Zbyt krótkie godziny pracy świetlic szkolnych, szczególnie w szkołach wiejskich.
- Mała aktywność świetlic wiejskich: brak animatora, niewielka oferta zajęć pozalekcyjnych w świetlicach wiejskich.
- Problem z dowozem dzieci na zajęcia pozalekcyjne (ograniczony dowóz do szkół ograniczający się jedynie do godzin lekcyjnych; niewystarczający transport publiczny; brak autobusów).
- Brak oferty skierowanej do dzieci podczas ferii i wakacji (np. półkolonie). Problem został częściowo rozwiązany podczas pilotażowej organizacji wypoczynku w czasie wakacji w roku 2016.
- Niewystarczający dostęp do specjalistycznej służby zdrowia.

Rekomendacje:

- Potrzeby kulturalne mieszkańców dotyczą głównie zapewnienia działań integracyjnych, wydarzeń i zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży oraz seniorów.
- Konieczne są dalsze działania na rzecz opieki nad małymi dziećmi i edukacji przedszkolnej na terenach wiejskich.
- Konieczność podjęcia działań na rzecz większej aktywności społecznej mieszkańców Gminy Supraśl, takich jak: kształcenie liderów; działania partycypacyjne inkubujące aktywność lokalną.
- Konieczność wsparcia powstawania organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej poprzez działania inkubujące, centra organizacji pozarządowych, itp.
- Konieczność pogłębienia wiedzy nt. sytuacji osób niepełnosprawnych. Badania pokazują dużą rozbieżność w ocenie sytuacji tych osób, ocenie podejmowanych działań oraz potrzebach związanych z podejmowaniem interwencji (respondenci widzą problemy osób z niepełnosprawnością, natomiast nie widzą pilnej potrzeby działań lub też nie wiedzą jak sytuację osób niepełnosprawnych realnie poprawić).

- Zarówno w ocenie liderów jak i mieszkańców konieczne są działania na rzecz zapewnienia opieki dla osób starszych (deinstytucjonalizacja opieki: preferowana jest opieka domowa, w mniejszym zakresie instytucjonalna).
- Ważnym tematem jest organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży (warto rozważyć jak najaktywniejsze włączenie partnerów społecznych w działania w tym zakresie).
- Pomimo, iż ważną wskazaną potrzebą jest wsparcie materialne osób ubogich, warto jednak stosować narzędzia aktywnej integracji, które pozwolą osobom o niskim statusie materialnym na znalezienie pracy niż decydować się na rozwiązania niewymagające aktywności.

Obszar zdegradowany wskazuje na występowanie stanu kryzysowego, czyli kumulację negatywnych zjawisk dotyczących głównie sfery społecznej. W związku z tym poddano analizie jednostki pomocnicze Gminy Supraśl, czyli sołectwa oraz obszary w mieście Supraśl. Ze względu na wielkość obszaru zestawiono sołectwa do 1000 mieszkańców oraz powyżej 1000 mieszkańców. W tym celu określono, które z jednostek mają charakter problemowy i posiadają największą liczbę wskaźników odbiegających od średniej dla Gminy. Założono, że za obszar spełniający kryterium koncentracji problemów uznany zostanie obszar, który spełnia co najmniej 5 kryteriów.

Wskaźniki występowania stanu kryzysowego w sferze społecznej w sołectwach do 1000 mieszkańców

Sołectwo	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym wśród mieszkańców w na danym obszarze (w %)	Liczba czynów karalnych ogółem (w %)	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze (w %)	Udział osób bezrobotnych w ludności ogółem na danym obszarze (w %)	Udział osób bezrobotnych poniżej 30 roku życia w ogólnej liczbie mieszkańców w (w %)	Udział osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia w ogólnej liczbie mieszkańców (w %)	Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców (w %)	Liczba podmiotów gospodarczych w ogólnej liczbie mieszkańców – procent najniższy spełnia kryterium (w %)	Liczba wskaźników o wartości spełniającej kryterium
Ciasne	20	0,2	0	3,91	0	3,31	3,01	6,60	1
Cieliczanka	13,84	0	0	0	0	0	0	9,70	
Henrykowo	9,12	1,23	6,15	3,62	0,61	2,15	2,15	3,10	1
Jałówka	34,37	0	16,60	0	0	0	0	0	1
Karakule	19,77	0,36	4,87	5,96	1,62	3,43	3,79	6,70	
Krasne-Ciasne	17,4	0	8,3	5,88	5,88	0	0	0	1
Łąźnie	8,47	0	22,58	8,67	0	4,35	4,38	9,67	4
Międzyrzecze	11	0	3,7	0	0	0	0	0	1
Ogrodniczki	13,68	0,64	1,42	2,96	0,39	2,07	2,07	6,30	
Sokołda	14,63	0	0	3,50	2,5	0	0	10,00	1
Sowlany	12,77	1,03	3,09	4,12	0,77	3,09	3,55	7,70	
Surążkowo	75*	0	0*	0*	0	0	0	6,25	

Wskaźniki występowania stanu kryzysowego w sferze społecznej w sołectwach powyżej 1000 mieszkańców

Sołectwo	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym wśród mieszkańców w na danym obszarze (w %)	Liczba czynów karalnych ogółem (w %)	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze (w %)	Udział osób bezrobotnych w ludności ogółem na danym obszarze (w %)	Udział osób bezrobotnych poniżej 30 roku życia w ogólnej liczbie mieszkańców w (w %)	Udział osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia w ogólnej liczbie mieszkańców (w %)	Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie mieszkańców (w %)	Stopień przedsiębiorczości	Liczba wskaźników o wartości spełniającej kryterium
Grabówka	7,60	0,38	1,74	3,20	0,91	1,80	1,68	9,60*	0
Sobolewo	7,60	0,88	4,20	5,23	1,32	3,55	3,76	9,40*	7
Zaścianki	9,80	0,73	2,64	3,75	1,01	2,28	2,32	14,00	1

W ten sposób uzyskano dane o wskaźnikach stanu kryzysowego spełniających kryteria w co najmniej 5 obszarach. Szerszej analizie obszaru zdegradowanego w części wiejskiej Gminy Supraśl dokonano w p. 3.2.

W obszarze **przestrzenno-funkcyjnym** problemy dotyczą degradacji obiektów użyteczności publicznej. W centrum Supraśla znajdują się tereny zdegradowane: okolica ulicy Kościelnej wraz z kościołem pw. Świętej Trójcy, zniszczony stadion miejski, Rynek przy placu Kościuszki.

W obszarze kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego:

- Niezadawalająca baza rekreacyjno – turystyczna.
- Brak wystarczającej liczby miejsc sprzedaży pamiątek i produktów lokalnych,
- Brak aktywnego i rozpoznawalnego centrum informacji turystycznej.

W obszarze aktywności społecznej i gospodarczej:

- Niewykorzystane obiekty i grunty przeznaczone na cele gospodarcze.
- Niedostateczna liczba lokalnych podmiotów gospodarczych.
- Zubożenie społeczeństwa i wzrost zapotrzebowania na pomoc społeczną.

Z rozmów z pracownikami MOPS w Supraślu zarysował się obszar o silniejszej koncentracji negatywnych zjawisk w sferze społecznej, poparty wynikami ankiet, których respondentami były osoby związane z organizacjami, instytucjami oraz przedsiębiorstwami działającymi na obszarze Gminy Supraśl. Do **obszaru zdegradowanego** zaliczony został teren miasta Supraśl, z jednym podobszarem, tj.

- obszar I: Supraśl II: na południe od ulicy Białostockiej.

Do **obszarów zdegradowanych Gminy Supraśl** zaliczono:

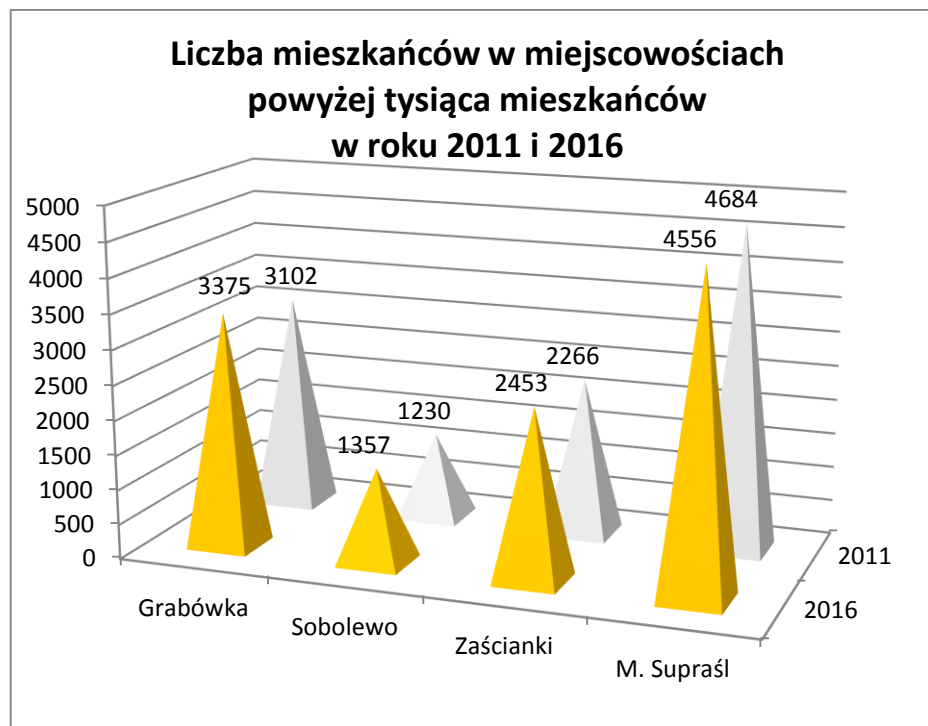
- Obszar II – Sobolewo.

Na tych obszarach dochodzi do kumulacji negatywnych zjawisk.

3.1. Obszar zdegradowany – miasto

Liczba mieszkańców Miasta Supraśl stanowi 31,43% ludności Gminy Supraśl. Jednak systematycznie spada. Dokonano analizy na potrzeby niniejszej diagnozy, która pokazuje tę tendencję spadkową w zestawieniu z miejscowościami liczącymi powyżej tysiąca mieszkańców.

Wykres 7. Liczba mieszkańców w miejscowościach powyżej tysiąca mieszkańców

Wykres 3. Opracowanie własne na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego oraz danych Urzędu Miejskiego w Supraślu

Dynamika przyrostu mieszkańców:

	Grabówka	Sobolewo	Zaścianki	M. Supraśl
Przyrost mieszkańców 2011-2016	+ 275	+ 127	+ 213	- 128
Przyrost mieszkańców %	+8,80%	+10,32%	+8,25%	- 2,73

W opinii mieszkańców w Supraślu brakuje miejsc pracy. Dawniej mieszkańcy Supraśla znajdowali zatrudnienie w Centrum Edukacji (Zespół Szkół Mechanizacji Rolnictwa). Jednak placówka została wygaszona. Podobny los spotkał Szkołę Podoficerską Państwowej Straży Pożarnej w Supraślu, natomiast Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego i Turystyki została przeniesiona do Białegostoku.

Blisko 60 % mieszkańców Supraśla dojeżdża do pracy w Białymstoku, który jest położony w odległości 12 km od Supraśla. Tę trasę można pokonać samochodem w ciągu 20 minut. Gmina Białystok zorganizowała do Supraśla autobus miejski nr 111, co bardzo doceniali seniorzy, którzy jako osoby po 70

roku życia podróżowali za darmo. Obecnie linia nie funkcjonuje, jednak działa linia prywatnego przewoźnika, który udziela ulg pasażerom w wieku emerytalnym. W Supraślu otwarto w ostatnich latach dwa nowe hotele. Obecnie powstaje w Supraślu szpital uzdrowiskowy, który stanowi potencjalne miejsce pracy dla co najmniej kilkunastu osób.

Delimitacja obszaru miasta Supraśl

Na potrzeby delimitacji obszaru zdegradowanego (problemowego) w mieście Supraśl dokonano podziału na jednostki strukturalne. Na podstawie obserwacji oraz szczególnie wyników ankiet dokonano zróżnicowania przestrzeni społeczno-gospodarczej miasta Supraśl. W ten sposób podzielono je na dwa podobszary usytuowane względem ulicy Białostockiej, która w sposób naturalny przecina miasto drogą wojewódzką 676, czyli na północ od ulicy Białostockiej oraz na południe od ulicy Białostockiej. Ze względu na brak nazw historycznych obu jednostek strukturalnych określono je jako:

1. Supraśl - obszar I (na północ od ulicy Białostockiej).
2. Supraśl – obszar II (na południe od ulicy Białostockiej), w którego skład wchodzi ulice:
11-go Listopada, 3-go Maja, Al. Niepodległości, Cieliczańska, Dolna, Konarskiego, Konopnickiej, Kościelna, Ks. Bujnowskiego, Ks. Piotrowskiego, Lewitówka, Nowa, Mareckiego, Nowy Świat, Ogrodowa, Os. Robotnicze, Piłsudskiego, Pl. Kościuszki, Posterunkowa, Sidorowicza, Słowackiego, Spółdzielcza, Szkolna, Świerkowa, Topolowa, Żwirki i Wigury.

Obszar Supraśl II stanowi 0,72 % powierzchni Gminy Supraśl, a ludność zamieszkała na tym obszarze stanowi 19,05 % mieszkańców Gminy. Obszar znajduje się w Centrum miasta i ma znaczenie strategiczne zarówno dla miasta, jak też całej Gminy Supraśl, co jest zgodne z zasadami *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020* (szerzej: p.1).

Tak dokonany podział daje możliwość pozyskania wiarygodnych danych zarówno na potrzeby diagnozy, rewitalizacji oraz monitoringu w procesie wdrażania. Wyodrębnione jednostki strukturalne zostały poddane diagnozie, której celem jest identyfikacja stanu kryzysowego. Do analizy wybrane zostały cztery wskaźniki, z czego trzy dotyczą sfery społecznej oraz jeden sfery gospodarczej. Zostały one zbadane za pomocą takich samych kryteriów.

Zestawienie wskaźników delimitacyjnych

Obszar miasta Supraśl	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym wśród mieszkańców na danym obszarze (w %)	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze (w %)	Udział osób bezrobotnych w ludności ogółem na danym obszarze (w %)	Stopień przedsiębiorczości (w %)	Liczba wskaźników o wartości spełniającej kryterium
Obszar I	10,31	1,85	4,11	7,06	0
Obszar II	13,52	6,07	6,04	6,86	4

W ten sposób jeden z podobszarów wykazuje mniej korzystne wartości, tzn. obszar na południe od ulicy Białostockiej, która przecina miasto na dwie części. Na terenie obszaru II odnotowano występowanie trzech zidentyfikowanych problemów ze sfery społecznej:

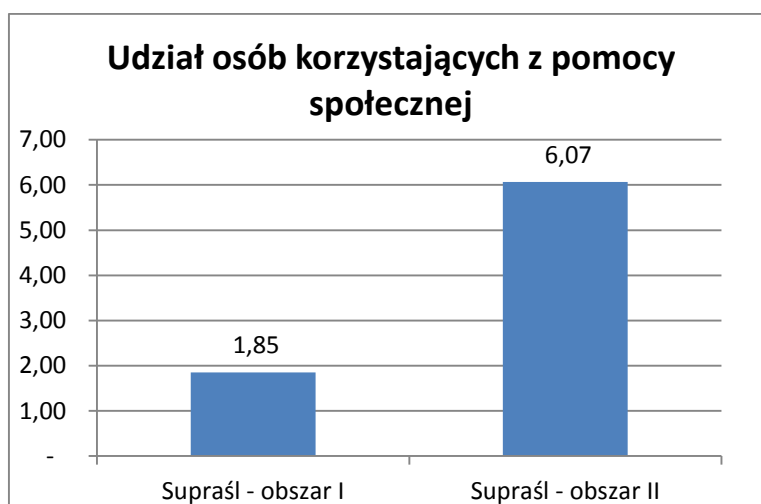
- Niekorzystne procesy demograficzne: starzenie się społeczeństwa.

- Bierne korzystanie z pomocy społecznej, wynikające głównie z bezrobocia.
- Udział osób bezrobotnych w ludności ogółem na danym obszarze.

Problemem o dużym znaczeniu gospodarczym jest:

- Niski stopień przedsiębiorczości wśród mieszkańców w obu częściach Supraśla (wartość zbliżona).

Wskaźnikiem najwyraźniej różnicującym dwa obszary w mieście Supraśl jest udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze, co dodatkowo zostało ukazane na poniższym wykresie (uśrednione dane za rok 2014 i 2015).

Źródło: dane MOPS w Supraślu

Niekorzystna dla Miasta jest również liczba odnotowanych w ostatnim czasie pożarów i innych awarii (do 20 listopada 2016 roku). W Gminie Supraśl w roku 2015 odnotowano 62 pożary, w 2016 roku odnotowano już 65 pożarów (dane OSP na dzień 21.11.2016), z tym że w samym mieście odnotowano najwięcej pożarów. , w Ogrodnickach 2, w Ciasnem 2, w Międzyrzeczu 1 pożar, w Lipowym Mieście również 1 pożar, w Międzyrzeczu 1 pożar, natomiast przy drodze 676 zanotowano 2 pożary traw. Liczba odnotowanych interwencji z udziałem straży pożarnej wyniosła 87, przy czym dwie inne awarie wymagały interwencji we wsi Henrykowo, a 1 w Woroniczach. Rok 2016 był również niekorzystny dla Supraśla pod względem zagrożeń skutkami klimatycznymi. Do usuwania skutków nawałnicy z dnia 17.06.2016 r. zadysponowano trzy jednostki OSP, które pracowały do 21.06.2016 r., a liczba strażaków ratowników w sumie wyniosła 54 osoby, w wymiarze 480 roboczogodzin. Główne spustoszenia dotyczyły Obszaru II Miasta Supraśl.

Źródło: Gazeta Białystok, wyd. z dnia: 18.06.2016; *Supraśl. Obraz po deszczu i wichurze. Jak z dreszczowca.*

Według mieszkańców życie społeczne i kontakty międzyludzkie są utrudnione ze względu na brak miejsc spotkań. Na trudną sytuację zawodową mieszkańców wpływa również brak miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w analizowanym obszarze. W Gminie Supraśl nie ma żadnego żłobka. W ten sposób dochodzi do zbyt niskiego stopnia aktywizacji lokalnych społeczności. Wypadki drogowe na 676 odczuwalne są przez mieszkańców jako jedna z niedogodności życia w mieście. Ponadto na krajowej mapie zagrożeń obszar przy ulicy Konarskiego oznaczono jako ten, gdzie dochodzi do spożywania alkoholu w miejscach niedozwolonych. Na te problemy nakłada się uciążliwy transport samochodowy, którego nie da się wyeliminować ze względu na ruch lokalny i turystyczny. Struktura przestępstw drogowych na terenie Supraśla wyraźnie pokazuje, że wypadki drogowe na DK 676 stanowią realne zagrożenie.

Źródło: <https://mapy.geoportal.gov.pl/iMapLite/KMZBPublic.html>

W tym kontekście konieczne jest również zbadanie poziomu kształcenia na poziomie podstawowym i gimnazjalnym, które w mieście Supraśl zapewnia Zespół Szkół Sportowych mieszczący się przy ul. Piłsudskiego. Jakość kształcenia mierzona wynikami egzaminów zewnętrznych jest porównywalna z wynikami w zakresie kształcenia podstawowego w województwie podlaskim i w kraju, odbiega od średniej jedynie i incydentalnie w zakresie poszczególnych przedmiotów egzaminacyjnych.

Jakość kształcenia mierzona wynikami egzaminu gimnazjalnego jest poniżej średniej w województwie i kraju. Szczególnie widoczne są dysproporcje dla części humanistycznej oraz matematycznej i języka niemieckiego. Język rosyjski przewyższa średnią kraju i jest równy średniej dla województwa.

Wyniki egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2015/2016

Badany obszar	Średnia szkoły	Średnie klas		Średnia województwa	Średnia kraju
		A	B		
Część humanistyczna					
Język polski	63%	67%	59%	62%	62%
Historia i WOS	61%	62%	60%	65%	64%
Część matematyczno-przyrodnicza					
Matematyka	48%	50%	46%	50%	48%
Przedmioty przyrodnicze	50%	50%	51%	51%	50%
Część językowa					
Język angielski podstawa	76%	75%	78%	68%	67%
Język angielski rozszerzony	56%	61%	56%	49%	48%
Język niemiecki		39%		55%	57%
Język rosyjski		80%		65%	58%

3.2. Obszar zdegradowany – obszar wiejski

Szczegółowe zestawienie wskaźników delimitacyjnych zostało ukazane w p. 3. **Obszar zdegradowany Gminy Supraśl. Największą koncentracją zjawisk negatywnych na obszarze wiejskim gminy charakteryzuje się Sobolewo.** Spośród 8 wskaźników występowania stanu kryzysowego 7 spełniało wartości kryteriów. Były to:

1. Udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.
2. Liczba czynów karalnych.
3. Udział osób korzystających z pomocy społecznej.
4. Udział osób bezrobotnych poniżej 30 roku życia.
5. Udział osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia.
6. Udział osób długotrwale bezrobotnych.
7. Stopień przedsiębiorczości.

Ponadto w wyniku przeprowadzonych ankiet oraz rozmów z pracownikami filii MOPS w Zaściankach zarysował się obszar o większej kumulacji negatywnych zjawisk. Ze względu na występujące na tym obszarze problemy społeczne zbadano poziom edukacji mierzony wynikami egzaminów zewnętrznych. Na obszarze problemowym Sobolewa występuje problem biernego korzystania z pomocy społecznej, co

niekorzystnie odbija się na osobach w wieku przedprodukcyjnym. Ta grupa ekonomiczna wymaga większej uwagi i szybkiej interwencji. Sobolewo jest wskazywane jako obszar niebezpieczny ze względu na przestępczość, wynikającą głównie z usytuowania geograficznego, przede wszystkim drogi krajowej, ruchu międzynarodowego, aktywności obcokrajowców i mienia prywatnego. Bezpieczeństwo w tym regionie nie jest zapewnione.

W zakresie edukacji na poziomie podstawowym nie występują istotne różnice w wynikach sprawdzianów, przy zestawieniu dwóch kolejnych wyników w roku szkolnym 2014/2015 oraz 2015/2016.

Wyniki sprawdzianu szóstoklasisty w Sobolewie w roku szkolnym 2014/2015 oraz 2015/2016

Rok szkolny	Średnia szkoły	Grupy uczniów	
		Sobolewo I	Sobolewo II (obszar zdegradowany)
2014/2015	72,3%	73,3%	71,3%
2015/2016	67,22%	69,66%	63%

Źródło: dane Zespołu Szkół w Sobolewie

Natomiast w zakresie egzaminu gimnazjalnego różnice są bardzo duże, co obrazuje poniższa tabela.

Wyniki egzaminu gimnazjalnego w Sobolewie w roku szkolnym 2015/2016

Badany obszar	Sobolewo		Średnia województwa	Średnia kraju
	Obszar I	Obszar II (zdegradowany)		
Język polski	72%	53%	62%	62%
Historia i WOS	64%	50%	65%	64 %
Matematyka	39%	18%	50%	48%
Przedmioty przyrodnicze	52%	54%	51 %	50%
Język angielski poziom podstawowy	86%	38%	68%	67%
Język angielski poziom rozszerzony	76%	-	49%	48%

Źródło: dane Zespołu Szkół w Sobolewie

Poziom przyswajania wiedzy przez uczniów został zmierzony wynikami sprawdzianu szóstoklasisty i egzaminu gimnazjalnego w odniesieniu do województwa i kraju. W celu uzyskania danych dotyczących wyników sprawdzianów i egzaminów zewnętrznych ukazano dysproporcje pomiędzy dwoma obszarami w miejscowości Sobolewo.

Ponadto Sobolewo jest wskazywane jako obszar niebezpieczny ze względu na przestępczość, wynikającą głównie z usytuowania geograficznego, przede wszystkim drogi krajowej, ruchu międzynarodowego, aktywności obcokrajowców i zagrożenia mienia prywatnego. Bezpieczeństwo w tym regionie nie jest zapewnione. Analiza mapy zagrożeń dla województwa wskazała, że właśnie w Sobolewie powinien powstać posterunek policji. Optymalne rozwiązanie przewiduje powstanie posterunku na styku sołectw Zaścianki, Grabówka i Sobolewo.

1. Obszar rewitalizacji Gminy Supraśl

W celu wyznaczenia zasięgu obszaru rewitalizacji wzięto pod uwagę przesłanki wynikające z Ustawy o rewitalizacji z dn. 9 października 2015 r. oraz Wytycznych Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, które jasno mówią, że:

1. Obszar rewitalizacji to całość lub część obszaru zdegradowanego, charakteryzujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk.
2. Obszar rewitalizacji jest szczególnie istotny dla rozwoju lokalnego.
3. Wymagana delimitacja obszaru rewitalizacji oznacza, że nie może on obejmować terenów większych niż 20 % gminy i nie może być zamieszkały przez więcej niż 30 % mieszkańców gminy.

Wyznaczone tereny zdegradowane gminy Supraśl spełniają powyższe zalecenia zgodnie z założeniami oraz procedurą badawczą. Są to dwa obszary: Supraśl II oraz Sobolewo, które stanowią 7,72% powierzchni gminy oraz są zamieszkiwane przez 28,35% mieszkańców Gminy Supraśl. Na rewitalizowanym terenie będzie prowadzona kompleksowa rewitalizacja. Jednak, jak wynika z *Ustawy o rewitalizacji*, przedsięwzięcia rewitalizacyjne zamieszczone w Gminnym Programie Rewitalizacji mogą być również realizowane poza obszarem rewitalizacji, jeśli wynika to z ich specyfiki⁵.

Do przeprowadzenia rewitalizacji Gminy Supraśl wymagane są:

1. Uwzględnienie rewitalizacji jako istotnego elementu całościowej wizji rozwoju Gminy.
2. Pełna diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego wskazanego w programie rewitalizacji oraz zdefiniowaniu dotyczących go problemów; diagnoza obejmuje łącznie kwestie społeczne, ekonomiczne, przestrzenno – infrastrukturalne i środowiskowe oraz kulturowe.
3. Ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych;
4. Właściwy dobór narzędzi oraz interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru.
5. Zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej, infrastrukturalnej, środowiskowej i kulturowej.
6. Koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji.
7. Realizacja zasady partnerstwa polegającej na włączeniu szerokiego grona partnerów (w szczególności lokalnych społeczności, przedsiębiorców, a także innych interesariuszy procesu rewitalizacji i ekspertów) w procesy programowania i realizacji działań rewitalizacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Rewitalizacja Gminy Supraśl ma przede wszystkim sprzyjać poprawie ładu przestrzennego w Gminie i realizacji idei obszaru zwartego. **Supraśl uzyskał status uzdrowiska w 2001 roku, co wymaga kształtowania jednolitego wizerunku miasta, jak podkreślali respondenci.** Proces rewitalizacji w wymiarze społecznym nie może odbywać się w oderwaniu od tego kształtu miasta i gminy.

Wyznaczone cele rewitalizacji wynikają ze zdiagnozowanych problemów, które skumulowały się na obszarze Gminy Supraśl. Ich realizacja wpłynie na rozwiązanie lub zminimalizowanie najistotniejszych problemów oraz przyczyni się do wzrostu jej atrakcyjności w ocenie inwestorów, turystów, a przede wszystkim mieszkańców.

Rewitalizacja Supraśla oprze się na pięciu głównych obszarach:

⁵ Ustawa o rewitalizacji z dn. 9 października 2015 roku, r. 4., art. 15, ust. 3.

- 1. społecznym** – zapobieganie patologiom i wykluczeniu społecznemu, w tym głównie bezrobociu i ubóstwu, jak też wyuczony bezradności; wzrost poziomu integracji mieszkańców gminy,
- 2. gospodarczym** – nowe miejsca pracy oraz warunkowanie powstawania nowych podmiotów gospodarczych, rozpowszechnianie i ułatwianie aktywności gospodarczej, głównie w zakresie budowania marketingu lokalnego, związanego z ruchem turystycznym oraz posiadaniem statusu uzdrowiska,
- 3. przestrzenno-funkcjonalnym** – w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, w tym: zaplanowano inwestycje w zakresie budowy elementów małej infrastruktury rekreacyjnej, jako miejsc przyjaznych dla rodzin i aktywizujących seniorów, zagospodarowania obszarów stanowiących miejsca rozrywki i integracji dla mieszkańców,
- 4. technicznym** – zły stan techniczny obiektów użyteczności publicznej, brak funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.
- 5. środowiskowym** – utrwalanie postaw proekologicznych.

Rewitalizacja, jako proces przemian służących wyprowadzeniu ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów, zakłada optymalne wykorzystanie endogenicznych uwarunkowań oraz wzmocnienie lokalnych potencjałów.

1.1. Obszar rewitalizacji – miasto Supraśl

Obszar na południe od ulicy Białostockiej ma znaczenie strategiczne dla funkcjonowania miasta. Tutaj znajduje się m.in. stadion miejski oraz zespół zabudowy przy ulicy Kościelnej, który obecnie nie są wykorzystywane jako miejsce integracji społecznej oraz utracił swój pierwotny, historyczny charakter. Gmina zamierza objąć te tereny rewitalizacją, aby nadać Miastu jednolity wizerunek oraz utworzyć miejsce spotkań społecznych, w nawiązaniu do tradycyjnej zabudowy oraz dostosować je do potrzeb społecznych mieszkańców.

Mapa Miasta Supraśl z wyznaczonymi obszarami:

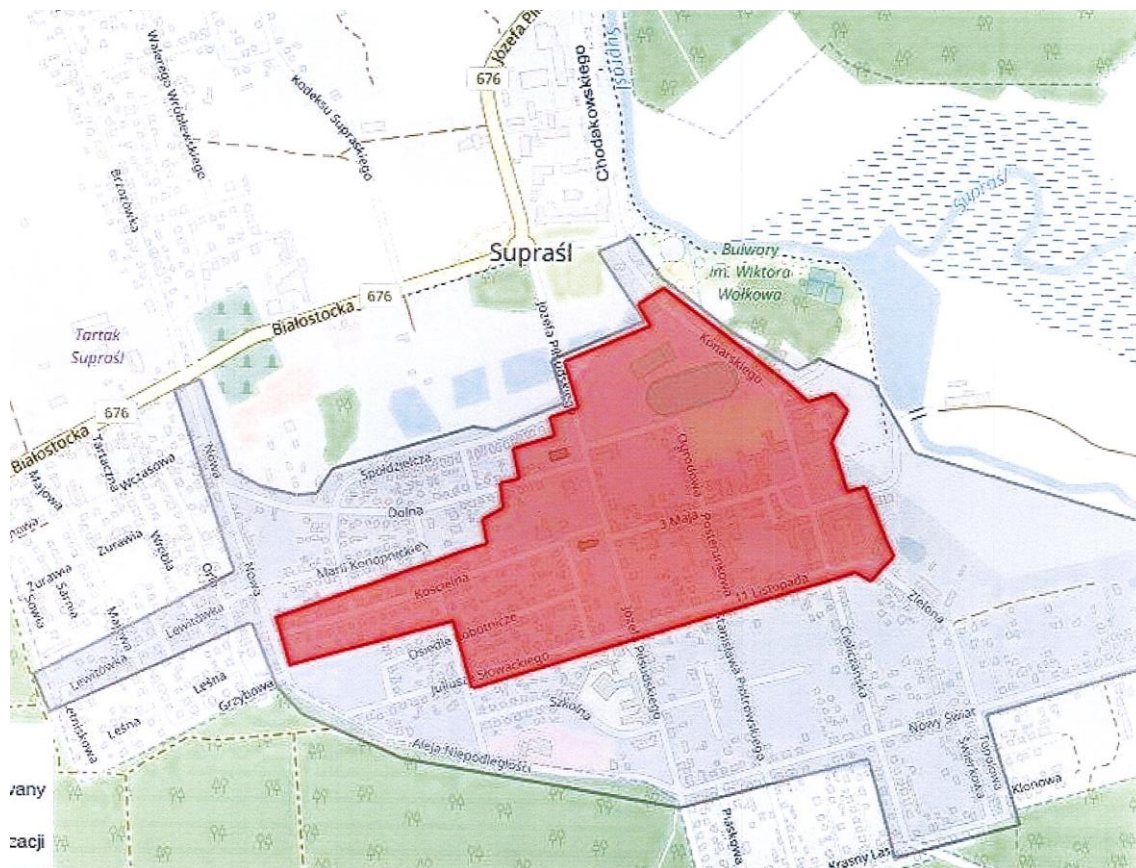
■ zdegradowanym

■ rewitalizacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Supraślu.

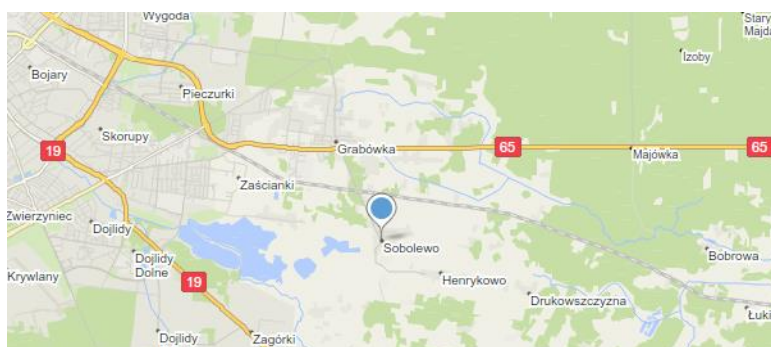
1.2. Obszar rewitalizacji – obszar wiejski

Na terenie Gminy Supraśl, głównie w małych wsiach oraz w Sobolewie występuje bezrobocie oraz

niekorzystne przywiązanie do pomocy społecznej, prowadzące do obniżenia standardu życia ludności. Znaczną liczbę mieszkańców gminy stanowią też osoby w wieku poprodukcyjnym. Obserwuje się postępujący spadek udziału ludności w grupie produkcyjnej i przedprodukcyjnej.

Usytuowanie Sobolewa z uwzględnieniem przebiegu drogi krajowej 65

Źródło: Targeo

Mapa Sobolewa z wyznaczonymi obszarami:

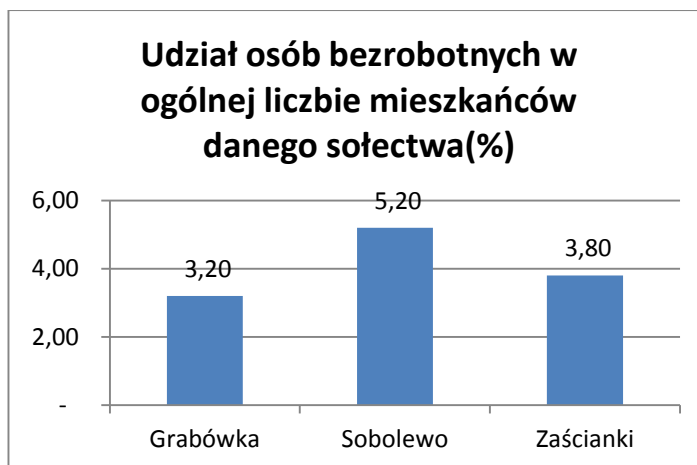
■ zdegradowanym

■ rewitalizacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie mapy zasadniczej.

Sobolewo według informacji MOPS wymaga interwencji w obszarze społecznym, ze względu na widoczne ubóstwo, szczególnie wśród mieszkańców, którzy kiedyś pracowali na rzecz zlikwidowanego PGR-u oraz problemy wychowawcze. W Sobolewie mieszka 18 rodzin wielodzietnych korzystających ze wsparcia pomocy społecznej. Z informacji pozyskanych od przedstawicieli instytucji pomocowych wynika potrzeba wsparcia rodzin w procesie edukacyjnym i wychowawczym.

Sołectwa w Gminie Supraśl powyżej 1000 mieszkańców

Wyniki testu szóstoklasistów w Szkole Podstawowej w Sobolewie są stosunkowo wysokie w skali województwa. Oznacza to, że należy wspierać rodziny w ich procesie wychowawczym. Obecnym problemem jest zbyt mała liczba miejsc oferujących zagospodarowanie czasu wolnego. Ponadto ankietowani wskazali konieczność większego zagospodarowania terenu na obiekty użyteczności publicznej, szczególnie świetlicę, posterunek policji oraz mieszkania komunalno-kryzysowe.

W sferze gospodarczej brak jest odpowiednich dublerów dojazdowych wzdłuż drogi krajowej, które wpłynęłyby korzystnie na poprawę atrakcyjności terenów pod działalność przedsiębiorstw. Problem dublerów dojazdowych był podkreślany przez respondentów w ankietach, jako potrzeba szybkiej interwencji na rzecz rozwoju przedsiębiorczości w Gminie Supraśl.

2. Diagnoza obszaru rewitalizacji

Program rewitalizacji Gminy Supraśl złożony z wielu różnorodnych projektów jest konstrukcją warunkującą osiągnięcie kompleksowości interwencji. Oczekuje się wzajemnego powiązania oraz synergii projektów rewitalizacyjnych. Nie oznacza to obowiązku jednoczesnej realizacji projektów w każdym przypadku, ale synchronizację efektów ich oddziaływania na sytuację kryzysową, zarówno w Mieście Supraśl, jak też w oddalonego od Supraśla o 7,5 km Sobolewa. Obie jednostki stanowią wspólnie nie więcej niż 20 % powierzchni Gminy oraz nie koncentrują więcej niż 30 % mieszkańców Gminy Supraśl.

Jednym z zastosowanych narzędzi będzie prowadzenie konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji będą dotyczyć. Niezbędne są seminaria i warsztaty z młodzieżą szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w Supraślu. Ta grupa docelowa jest w kręgu zainteresowań samorządu lokalnego, gdyż młodzi ludzie migrują w poszukiwaniu miejsc pracy. Gmina posiada **pozytywne doświadczenia** z działań partycypacyjnych w formie zwyczajowo przyjętej, np. spotkań, warsztatów, seminariów, szerzenia informacji poprzez organizacje społeczne, w tym głównie sportowe oraz kościoły i sołtysów (tu głównie ankiety).

2.1. Podobszar I: Supraśl II

Dla podobszaru Supraśl II jako drugi cel rewitalizacji wskazano przekształcenie przestrzeni zdegradowanych na cele aktywizacji gospodarczej, społecznej i kulturalnej. Jest to związane z ubóstwem wśród mieszkańców Miasta oraz funkcjonowaniem przestrzeni zdegradowanych, które mogą zostać

wciągnięte w plany aktywizacji społecznej mieszkańców.

Szczególny nacisk w tym zakresie Gmina zamierza położyć na formy aktywizacji społecznej i pobudzanie przedsiębiorczości poprzez **promocję lokalnych potencjałów**:

- pobudzenie turystyki uzdrowiskowej,
- sieć tworzenia i sprzedaży produktów lokalnych,
- sport amatorski.

Aktywność w sferze gospodarczej jest uwarunkowana przedsiębiorczością mieszkańców. Na potrzeby delimitacji obszaru zdegradowanego i rewitalizacji objęto analizą ulice wskazane w tabeli poniżej. Obszar generalnie jest wskazywany jako objęty ubóstwem, bezrobociem oraz biernym korzystaniem z pomocy społecznej. Wymaga zatem szybkiej interwencji.

Wykaz ulic i miejsc objętych obszarem zdegradowanym i rewitalizacji w mieście Supraśl:

Obszar	Ulice i tereny zdegradowane	Ulice i tereny objęte rewitalizacją (na których zamierzamy prowadzić projekty i przedsięwzięcia)
I. Supraśl II na południe od ul. Białostockiej	1. 11-go Listopada	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stadion Miejski przy ul. Konarskiego - „Supraślanka” ▪ Ul. Kościelna ▪ Okolice kościoła pw. Świętej Trójcy ▪ Park Miejski ▪ Rynek przy Placu Tadeusza Kościuszki
	2. 3-go Maja	
	3. Al. Niepodległości	
	4. Cieliczańska	
	5. Dolna	
	6. Konarskiego (do wys. ul. Białostockiej)	
	7. Konopnickiej	
	8. Kościelna	
	9. Ks. Bujnowskiego	
	10. Ks. Piotrowskiego	
	11. Lewitówka	
	12. Mareckiego	
	13. Nowa	
	14. Nowy Świat	
	15. Ogrodowa	
	16. Os. Robotnicze	
	17. Piłsudskiego (do wys. ul. Białostockiej)	
	18. Plac Kościuszki	
	19. Posterunkowa	
	20. Sidorowicza	
	21. Słowackiego	
	22. Spółdzielcza	
	23. Szkolna	
	24. Świerkowa	
	25. Topolowa	
	26. Żwirki i Wigury	

Kluczowe zjawiska negatywne i potencjały na podobszarze i Centrum Miasta Supraśl:

Sfera zjawisk	Zjawiska negatywne	Potencjały
Społeczne	Starzejące się społeczeństwo – rosnący odsetek osób starszych w strukturze	Rozwinięta infrastruktura społeczna

	społeczeństwa Bierne bezrobocie Brak rozbudowanej oferty spędzania czasu wolnego, np. w formie świetlic środowiskowych Niski poziom wiedzy uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum	Wielokulturowość Turystyka uzdrowiskowa i kulturowa (model 3 E ⁶)
Pozostałe (w tym gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne, infrastrukturalne)	Zagrożenie spowodowane zanieczyszczeniem powietrza (transport) Słaby klimat aktywności gospodarczej Niezagospodarowane przestrzenie zdegradowane Zagrożenie zjawiskami wynikającymi ze zmian klimatu	Rozbudowana infrastruktura komunalna Sprzyjający klimat działalności gospodarczej

2.2. Podobszar II: Sobolewo

Na potrzeby delimitacji podobszaru dokonano wstępnej analizy, która wykazała, że najbardziej niepokojące jest bierne korzystanie mieszkańców Sobolewa z pomocy społecznej. Dotyczy to głównie osób związanych z działającym wcześniej PGR-em, który miał również wpływ na mieszkańców przyległego Henrykowa. Wśród problemów społecznych, wpływających na bezrobocie wykształcenie oraz kompetencje zawodowe mieszkańców, nieadekwatne do potrzeb zmieniającego się rynku pracy. Ze względu na skumulowane problemy wychowawcze konieczna jest interwencja w obszarze zagospodarowania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, która pochodzi głównie z rodzin wielodzietnych. Brakuje również opieki przedszkolnej i żłobkowej.

Obszar	Ulice i tereny zdegradowane, objęte rewitalizacją (na których zamierzamy prowadzić projekty i przedsięwzięcia)
II. Sobolewo	ul. Rybacka ul. Szkolna ul. Podlaska

Kluczowe zjawiska negatywne i potencjały na podobszarze Sobolewa:

⁶ Branża turystyczna dostrzega schyłek trendu, który przez wiele lat królował na tym rynku, czyli tzw. motywacja 3 S (*Sun, Sea, Sand*). Zastępuje go aktywny model wypoczynku, powiązany z potrzebą edukacji i rozrywki, tzw. 3 E (*Entertainment, Excitement, Education*). Zamiast biernych form wypoczynku turyści wybierają aktywne formy wypoczynku, coraz częściej pojawia się motywacja zorientowana na zdobywanie i gromadzenie nowych emocji. Ważne miejsce zajmują w tym modelu potrzeby edukacyjne i chęć przeżyć oraz doznań. Zdobywanie nowych doświadczeń jest coraz częściej motywatorem turysty. Stąd między innymi wynika rozwój ruchu w transporcie lotniczym i turystyce kulturowej. Za: Kozak M.W., *Turystyka i gospodarka polityczna a rozwój: między starym a nowym paradygmatem*, Scholar, Warszawa 2009, s. 17.

Sfera zjawisk	Zjawiska negatywne	Potencjały
Społeczne	Wysokie bezrobocie, w tym ukryte i nienotowane bezrobocie Niewystarczająca oferta spędzania czasu wolnego, np. w formie warsztatów dla dzieci i młodzieży	Dobry klimat dla sportu amatorskiego Wysoki przyrost naturalny Dobra współpraca szkoły z instytucjami oraz rodzicami
Pozostałe (w tym gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne, infrastrukturalne)	Słaby klimat aktywności gospodarczej Niezagospodarowane przestrzenie zdegradowane	Rozbudowana infrastruktura komunalna Zabezpieczone potrzeby społeczne w zakresie dostępu do służby zdrowia

3. Planowane kierunki działań rewitalizacyjnych

W procesie przygotowania programu rewitalizacji Supraśl przewidziano wspólne działania Komitetu Rewitalizacji złożonego z przedstawicieli samorządu lokalnego, instytucji publicznych, przedsiębiorców, pracowników Urzędu Miasta w Supraślu, organizacji społecznych i pozarządowych, przy współudziale ekspertów zewnętrznych, ale przede wszystkim partycypację mieszkańców gminy (obszarów rewitalizacji), którzy są głównymi jej interesariuszami.

Bezpośrednie cele konsultacji społecznych:

- zapoznanie mieszkańców z szansami, jakie daje proces rewitalizacji,
- konsultacje i zbieranie koncepcji działań i projektów,
- udział podczas wyznaczeniu obszaru wsparcia – obszaru zdegradowanego,
- zaprezentowanie mieszkańcom wyników prowadzonych wcześniej konsultacji.

Opinia środowiska lokalnego to główny element tworzenia procesu rewitalizacji. Dzięki partycypacji społecznej zostaną zaprojektowane konkretne i wymierne zadania, które będą w stanie rozwiązywać problemy i przyczynią się do wyeliminowania niekorzystnych zjawisk. W ten sposób podniesie się jakość życia mieszkańców obszarów zdegradowanych.

Podejście partycypacyjne ma podnieść skuteczność i trwałość projektu rewitalizacji Gminy Supraśl. Odpowiednie przygotowanie i współudział mieszkańców w wyznaczaniu obszaru objętego procesem rewitalizacji wpłynie bezpośrednio na zwiększenie świadomości i gotowości **interesariuszy, którzy odczuwają pozytywne skutki rewitalizacji.**

Partycypacyjne współdecydowanie w Supraślu zrealizuje zasadę partnerstwa, o której mówi art. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013. Opiera się ona na włączaniu szerokiego grona partnerów, a w szczególności lokalnych społeczności i przedsiębiorców w procesy programowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu, przede wszystkim z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Efekty estetyzacji obszarów zdegradowanych zostaną spotęgowane przez pobudzenie świadomości społecznej w formie spotkań z różnymi grupami interesariuszy oraz rozbudzanie postaw przedsiębiorczych, w tym budowaniu marki lokalnej. Zgodnie z definicją zawartą w nowej Ustawie o rewitalizacji wszystkie te aspekty powinny być rozpatrywane obszarowo (skoncentrowane terytorialnie) i prowadzone przez interesariuszy procesu. To klucz do sukcesu w zapewnieniu jakości i trwałości efektu rewitalizacji.

Należy prawidłowo odkodować pojęcie rewitalizacji jako procesu wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych przez skoordynowane działania na rzecz społeczności lokalnej (efekty społeczne), przestrzeni (efekty funkcjonalno-użytkowe) i lokalnej gospodarki (efekty społeczno – ekonomiczne).

REKOMENDACJE:

Głównym celem przygotowania projektu rewitalizacji będzie uzyskanie jak największej ilości opinii z miarodajnych źródeł, co będzie możliwe dzięki skutecznemu włączeniu różnych grup interesariuszy. Dlatego należy w społeczności wzmocnić poczucie odpowiedzialności za proces rewitalizacji.

Rzeczywistym beneficjentem rewitalizacji są mieszkańcy, w tym lokalni przedsiębiorcy. Samorząd powinien być jedynie odpowiedzialny za prawidłowe koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji.